

Starzyk, Piotr J.

Rodzina Rogallich z Jezioran i kariery jej przedstawicieli w latach 1655-1772

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 3, 341-361

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr J. Starzyk

Rodzina Rogallich z Jezioran i kariery jej przedstawicieli w latach 1655 – 1772

Rodzina Rogallich, należąca do elity Jezioran w XVII i XVIII stuleciu, nie doczekała się jak dotąd osobnej monografii. O niektórych jej członkach, zajmujących najważniejsze stanowiska w mieście, wzmiankuje literatura poświęcona Jezioranom¹. Przedstawiciele tej rodziny sprawowali w dominium biskupim urzędy zarówno o charakterze świeckim, jak i duchownym, zaliczani byli przy tym do ścisłej elity władzy na Warmii. Kilku z nich wymienia literatura dotycząca zagadnień prawnoustrojowych Warmii². Biogramy duchownych pochodzących z rodziny Rogallich, działających również poza dominium warmińskim, dostarczają publikowane oraz niedrukowane słowniki biograficzne³.

W artykule zostali wyeksponowani członkowie rodziny wywodzący się z linii Szymona Rogallego, który w drugiej połowie XVII w. piastował urząd burgrabiego lidzbarskiego i dobromiejskiego, a także zajmował stanowisko burmistrza Jezioran. Zakres czasowy pracy otwiera rok 1655, kiedy to ks. Kasper Andrzej Rogalli został powołany na urząd generalnego ekonoma biskupstwa warmińskiego⁴, kończy zaś rok 1772, w którym nastąpił zabór Warmii przez Prusy, rozpoczynający nową epokę w jej dziejach⁵.

Kwerendą zostały objęte rękopiśmienne materiały źródłowe z Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie i Archiwum Państwowym w Olsztynie. Przy ustalaniu podstawowych danych biograficznych oraz związków pokrewieństwa przedstawicieli rodziny Rogallich z Jezioran niezbędne okazały się księgi metrykalne chrztów w parafii: Lidzbark Warmiński i Reszel⁶. Wiado-

1 A. Poschmann, *600 Jahre Seeburg. Bilder aus alter und neuer Zeit*, Bischofstein 1938. Z innych prac na uwagę zasługują: I. Janosz-Biskupowa, *Rozwój przestrzenny miasta Jeziorany*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie (dalej: KMW), 1965, nr 1, ss. 3–16; J. Bagiński, *Jeziorany*, w: *Biskupiec. Z dziejów miasta i powiatu*, pod red. W. Koryckiej, Olsztyn 1969, ss. 124–139.

2 A. Szorc, *Dominium warmińskie 1243–1772. Przywilej i prawo chełmińskie na tle ustroju Warmii*, Olsztyn 1990; A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja diecezji warmińskiej w latach 1525–1772*, Olsztyn 1993; idem, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*, cz. 1, Olsztyn 2000.

3 T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2: *L – Ż*, Olsztyn 1988; A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*, cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2000 (dalej: A. Kopiczko, *Słownik 2000*); M. Pieniażek-Samek, *Kielce XVII – XVIII wiek. Słownik biograficzny*, Kielce 2003 (dalej: M. Pieniażek-Samek, *Słownik 2003*); B. Przybyszewski, *Katalog kanoników krakowskiej kapituły katedralnej w XVIII wieku*, Kraków [b.r.], mps w posiadaniu Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, przygotowywany do druku. Słowniki biograficzne, chociaż są bardzo przydatne w badaniach, często zawierają błędy. Należy z nich korzystać ostrożnie, weryfikując z informacjami podanymi w materiale źródłowym.

4 A. Kopiczko, *Słownik 2000*, s. 270.

5 S. Achremczyk, *Warmia*, Olsztyn 2000, s. 233.

6 Archiwum Archidiecezji Warmińskiej (dalej: AAWO), E 252: „Liber Baptisatorum” (dalej: LBapt.) Lidzbark Warmiński 1641–1681; AAWO, E 463: LBapt. Reszel 1654–1680. Przeprowadzono również selektywną kwerendę ksiąg metrykal-

mo, że w parafii jeziorańskiej zaczęto prowadzić księgi metrykalne: chrztów od 1625 r., ślubów od 1692 r., zaś zmarłych od 1684 r.⁷ Niestety, metryki przedrozbiorowe zaginęły podczas II wojny światowej. Zachowała się jedynie księga metrykalna zmarłych z lat 1784–1829, obecnie przechowywana na terenie Niemiec⁸. Przy opracowywaniu tematu pomocne okazały się niewierzytelne odpisy, z nieistniejących dzisiaj oryginalnych (XVII- i XVIII-wiecznych) metryk jeziorańskich, dotyczące rodziny Rogallich, sporządzone zapewne przez któregoś z duchownych parafii Jeziorany w XIX stuleciu⁹. Wykorzystano również notatkę genealogiczną dotyczącą jeziorańskiej gałęzi szkockiego rodu Walkerów (XVI – XVII w.), sporządzoną przez Jakuba Walkera w 1711 r.¹⁰ Badacz parający się pokrewieństwami i powinowactwami występującymi wśród mieszczańskich rodzin warmińskich, nie może przeoczyć rękopisów ks. Paula Anhutha (1866–1923), z zamiłowania historyka Kościoła i genealoga rodów warmińskich¹¹. Nazwiska rodzin zamieszkujących Warmię w 1763 r. zawiera alfabetyczny spis, w niektórych przypadkach uwzględniający również narodowość¹². Wzmianki o powiązaniach rodzinnych można odnaleźć w testamentach duchownych: Jana Chryzostoma Rogallego¹³ i jego brata stryjecznego Jana Franciszka Rogallego¹⁴.

Z uwagi na brak jeziorańskich źródeł miejskich¹⁵, przy ustalaniu godności, stopni czy też stanowisk w hierarchii miejskiej zostały wykorzystane księgi bractw religijnych funkcjonujących przy

nych (zwłaszcza chrztów) z innych warmińskich parafii, umożliwiającą szersze pokazanie rodu Rogallich (Rogallów) występujących na Warmii w XVI – XVIII stuleciu: AAWO, Barczewo 26: LBapt. Barczewo 1613–1658; AAWO, Barczewo 27: LBapt. Barczewo 1659–1685; AAWO, E 30: LBapt. Biskupiec 1643–1725; AAWO, E 59: LBapt. Braniewo 1631–1665; AAWO, E 60: LBapt. Braniewo 1665–1699; AAWO, E 61: LBapt. Braniewo 1700–1735; AAWO, E 251: LBapt. Lidzbark Warmiński 1588–1640; AAWO, E 609: LBapt. Ormeta 1569–1625; AAWO, E 462: LBapt. Reszel 1579–1580, 1600–1653; AAWO, E 463: LBapt. Reszel 1653–1680.

7 Inwentaryzuje je J. Kolberg, *Die Kirchenbücher des Bistums Ermland*, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands (dalej: ZGAE), 1914–1916, Bd. 19, s. 530.

8 W 1999 r. znajdowała się w Historischer Verein für Ermland e. V., Ermlandweg 22, D – 48159 Münster. Wymienia ją M. Stanke, *Katholische Kirchenbücher in Ost- und Westpreußen (Stand 1999)*, Bonn 2000, s. 19.

9 AAWO, Akta parafii Jeziorany (dalej: Jeziorany) 273: Sprawy dotyczące kościołów w Tłokowie i Jezioranach z lat 1607–1868, k. 215v–220. Proboszczów i wikariuszy parafii Jeziorany zestawia A. Kopiczko, *Katalog duchowieństwa katolickiego w diecezji warmińskiej (do 1945 roku)*, Olsztyn 2003, ss. 23–24, 80–81.

10 AAWO, Jeziorany 25: Genealogia Jakuba Walkera z 1711 r.

11 AAWO, Archiwum Biskupie (dalej: AB) – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6: „Collectanea Genealogica Warmiensia, vol. 6: Collectanea genealogica der pfarrers Anhuth”. Biogram ks. Paula Anhutha w: A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 2, *Słownik* 2003, s. 8. Pomocny okazał się również maszynopis genealogii Rogallich, sporządzony w języku niemieckim, z początków XX w., gdzie we wstępie przedstawiono, w kilku zdaniach wywód genealogiczny członków rodu Rogallów – Rogallich na Warmii. Większe znaczenie ma on jednak dla XIX i początków XX w. – AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki: Stammbuch – genealogia, H 211 b, poszyt 43.

12 AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 18: „Miscellanea Varmiensia caepa colligi et conscribi Anno 1763 a me Joanne Nepom(uceno) Augustino Katenbringk sacerdote saeculari Varmiensii”. Tomus I: „Colligite fragmenta ne pereant”.

13 AAWO, Akta kolegiaty dobromiejskiej (dalej: AKDM), Dok. D. M. R 11: Testament ks. Jana Chryzostoma Rogallego, kanonika kolegiaty w Dobrym Mieście i sekretarza królewskiego, spisany własnoręcznie w Dobrym Mieście, w dniach 12–19 I 1710 r. (oryginał); AAWO, AKDM, Dok. D. M. G 24: Testament ks. Jana Chryzostoma Rogallego, kanonika kolegiaty warszawskiej i dobromiejskiej, kanclerza biskupstwa warmińskiego, sekretarza królewskiego, plebana w Kiwitach i Sułowie, sporządzony własnoręcznie w Dobrym Mieście, 8 XI 1720 r. (oryginał).

14 AAWO, AKDM, Dok. D. M. J 38: Testament ks. Jana Franciszka Rogallego, plebana w Wilczkowie i Rogiedlach, spisany przy świadkach inną ręką, pod dyktando testatora, w Wilczkowie 27 III 1716 r. (kopia).

15 Brak ten można tłumaczyć częstymi pożarami nawiedzającymi Jeziorany w XVIII i XIX w. Zob. I. Janosz-Biskupowa, *Rozwój przestrzenny miasta Jeziorany*, ss. 9–14. Źródła tego typu mogą się znajdować również w archiwach niemieckich. Zob. T. Borawska, *Archivalia warmińskie w Staatliches Archivlager w Getyndze. Z poszukiwań materiałów źródłowych do Słownika geograficzno-historycznego Warmii średniowiecznej*, KMW, 1976, nr 1, ss. 135–141.

kościół archidiecezjalny św. Bartłomieja w Jezioranach. Szczególnie przydatna okazała się księga rachunkowa bractwa kapłańskiego z lat 1584–1766¹⁶, zawierająca dane dotyczące wpłat członkowskich, a także przedstawiająca liczbę oraz pochodzenie członków¹⁷. Corocznie wpisywano tu sumy ofiarowane na rzecz bractwa przez duchownych, okoliczną szlachtę, przedstawicieli magistratu jeziorańskiego i co znaczniejszych obywateli miejskich. Księga Arcybractwa Najświętszego Różańca, prowadzona w latach 1695–1776, przynosi informacje m.in. o konfratrach pochodzących z rodziny Rogallich, zamieszkujących w Jezioranach i okolicach. Każdy wpis zawiera imię (czasem imiona) i nazwisko, stan cywilny, miejsce zamieszkania oraz status w miejskiej bądź wiejskiej drabinie społecznej, niekiedy zawód¹⁸. Mniej dokładne zapisy znajdują się w księdze Bractwa Świętego Józefa, pochodzącej z lat 1711–1894¹⁹. Komornictwo jeziorańskie podlegało kolejnym ordynariuszom warmińskim. W ich aktach odnaleźć można przywileje nadawane Rogallicom, niekiedy również nominacje na urzędy miejskie²⁰. Akta gospodarze biskupów warmińskich przynoszą wiadomości o stanie własnościowym na terenie ich komornictw. Rejestrowano tu m.in. wszelkie przywileje, nadania i wynikające z nich obciążenia²¹. Omawiając własność rodziny na terenie komornictwa jeziorańskiego, posłużono się również księgą ingrosacyjną (wieczystą księgą gruntową) komornictwa jeziorańskiego z lat 1680–1715, rejestrującą m.in.: kupna, sprzedaże gruntu, a także wysokość czynszu pobieranego od nieruchomości²².

Dużą wartość przedstawia źródło drukowane dotyczące uczniów gimnazjum jezuickiego i członków Sodalicji Mariańskiej w Reszlu z lat 1631–1797²³. Wydawca Georg Lühr, przy opra-

16 AAWO, Jeziorany 4: „Rationes beneficij Confraternitatis Venerabilium Sacerdotum [– –]” z lat 1584–1766. Do bractw kapłańskich przyjmowano oprócz kapłanów również osoby świeckie, jednakże w ograniczonej liczbie, zazwyczaj o wyższym statusie społecznym i materialnym (np. szlachtę i członków magistratu). Działalność bractw kapłańskich w diecezji warmińskiej charakteryzuje A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie*, ss. 82–90; por. J. Hochleitner, *Religijność potrydencka na Warmii (1551–1655)*, Olsztyn 2000, ss. 216–218, 286 i n.

17 J. Hochleitner, *Religijność potrydencka*, s. 217.

18 AAWO, Jeziorany 23: „Liber Archiconfraternitatis Sanctissimi Rosarii [– –]” z lat 1695–1776.

19 AAWO, Jeziorany 3: „Liber seu Album Confraternitatis S(anc)ti Josephi [– –]” z lat 1711–1894. Omówienie bractw religijnych i sodalicji mariańskich funkcjonujących na terenie diecezji warmińskiej w: A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, ss. 227, 229–235. Wielu członków sodalicji mariańskich wstępowało później do stanu duchownego, zob. J. Hochleitner, *Religijność potrydencka*, ss. 157–160, 192, 201, 218–225, 302.

20 AAWO, AB, A 16: Akta Michała Radziejowskiego, biskupa warmińskiego z lat 1680–1688; AAWO, AB, A 26/1: Akta Teodora Potockiego, biskupa warmińskiego z lat 1712–1718; AAWO, AB, A 26/2: Akta Teodora Potockiego, biskupa warmińskiego z lat 1719–1723.

21 AAWO, AB, C 6: „Revisio utilitatum tabernarum, inquisitio de usu vel ab usu privilegiorum, gratiam piscationum vel lignationum continentium, tum etiam ad sub levandas ab operarum onere quosdam hactenus sine necessitate gravatos 1690”; [wydanie źródłowe:] *Revisio cameratum episcopatum de anno 1702* [oraz] *Revisio privilegiorum in ditionibus episcopatus Warmiae 1767*, Bibliotheca Warmiensis oder Literaturgeschichte des Bistums Ermland, Bd. 4: *Quellen zur Kultur- und Wirtschafts geschichte des Ermlands*, hrsg. V. Röhrich, A. Poschmann, w: *Monumenta Historiae Warmiensis oder Quellen-sammlung zur Geschichte Ermlands* (dalej: MHW), Bd. 10, Braunschweig 1931.

22 Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej: AP Olsztyn), Akta komornictwa jeziorańskiego, 1550/1: „Ingrossationsbuch des Kammeramts- Haus- und Grund-Buch (Protokoll-Buch für Kaufverträge und dgl. aus dem Bischöf. Kammer-Amt Seeburg)” z lat 1680–1715. Zob. kolejne 2 księgi pod tym samym tytułem: 1550/2, z lat 1744–1753; 1550/3, z lat 1755–1770. Księgi te stanowią cenne źródło do badań stosunków własnościowych, społecznych i prawnych istniejących w granicach komornictwa jeziorańskiego w końcu XVII i XVIII stulecia.

23 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums nach dem Album der marianischen Kongregation. Ein Beitrag zur Geschichte der einzelnen Familien und der gelehrten Bildung im Ermland wie in den angrenzenden Gebieten während des 17. und 18. Jahrhunderts*, hrsg. von G. Lühr, ZGAE, 1904, Bd. 15, ss. 391–464, 579–704; 1910, Bd. 16, ss. 158–312; 1908–1910, Bd. 17, ss. 1–144; 1911–1913, Bd. 18, ss. 138–167. Piszący te słowa korzystał z osobno paginowanej nadtłumaczonej wersji

cowywaniu m.in. przedstawicieli rodziny Rogallich, podawał informacje biograficzne zaczerpnięte z oryginalnych ksiąg metrykalnych. Tenże edytor, oprócz reszelskiej, wydał również metrykę uczniów gimnazjum jezuickiego w Braniewie z lat 1694–1776²⁴. Obydwie dostarczają wiadomości o wykształceniu, a dokładniej mówiąc, o wyborze gimnazjum²⁵ przez niektórych członków rodziny Rogallich.

Familii Rogallich, a ściślej – linii Szymona, burgrabiego lidzbarskiego i dobromiejskiego, następnie burmistrza jeziorańskiego, poświęcone jest epitafium wmurowane w ścianę nawy kościoła parafialnego św. Bartłomieja w Jezioranach. Ufundował je w 1763 r. ks. Józef Jan Rogalli, wówczas kanonik katedralny krakowski i prałat kustosz kolegiaty kieleckiej, pragnący upamiętnić siebie, swoich rodziców i najbliższe rodzeństwo. Tablicę tę zinwentaryzował Franz Dittrich. On również był pierwszym wydawcą tekstu inskrypcji tegoż epitafium²⁶.

Nazwisko Rogalli, występujące na Warmii w XVI – XVIII stuleciu, również w odmianach: Rogalla, Rogall, Rogal, Rogahl²⁷, najprawdopodobniej wywodzi się od Rogala, jednego z najstarszych polskich rodów szlacheckich. Być może przedstawicieli warmińskich familii Rogallich (Rogalów) należy wiązać z rodem Czamborów–Rogalów, w średniowieczu swymi korzeniami sięgającym Śląska. W ciągu wieków jego członkowie przenieśli się m.in. na Kujawy i Mazowsze. Spotkać można ich było, choć w mniejszym stopniu, również w Wielkopolsce, Małopolsce, na Podlasiu i Rusi oraz w Prusach Zachodnich. Nie wszyscy weszli do stanu szlacheckiego. Byli także wśród mieszczan i kmieci. Na przestrzeni stuleci od dwuczłonowej nazwy Czamborów–Rogalów odpadła ta pierwsza i nazwa Rogala ustaliła się jako jedyna²⁸. Na Warmii nazwisko Rogala wystąpiło po raz pierwszy zapewne w 1542 r.²⁹ Za warmińskiego protoplastę tego rodu uważa się Stanisława Rogalę, mieszkańca wsi Dąbrówki (koło Olsztyna), który w tymże roku otrzymał od bp. Jana Dantyszka (1537–1548) przywilej (dany w Lidzbarku Warmińskim, na prawie chełmińskim) postawienia młyna na rzece Dobryń³⁰. Inny przekaz mówi, że Stanisław Rogalla był młynarzem we wsi Dobrąg w komornictwie barczewskim. Od niego mieli pochodzić liczni na Warmii członkowie rodu Rogalla – Rogalli. Z upływem lat wyodrębniły się gałęzie, m.in.: jeziorańska, wadańska³¹, lidzbarska³², barczewska, maruńska, szynowska, raszaska³³, biskupiecka, rukławska, najdymow-

drukowanego, składającej się z trzech części: Teil 1: 1631–1748, Braunsberg 1904; Teil 2: 1749–1797, Braunsberg 1908; Teil 3: *Nachträge zum Ganzen*, Braunsberg 1911.

24 *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums von 1694 bis 1776 nach dem Album Scholasticum Brunsbergense*, hrsg. von G. Lühr, w: MHW, Bd. 12, Braunsberg 1932–1934.

25 Gimnazja jezuickie w Braniewie i Reszlu, a także obydwa seminaria funkcjonujące na Warmii omówił A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie*, ss. 57–65; zob. też J. Hochleitner, *Religijność potrydencka*, s. 284 i n.

26 F. Dittrich, *Böttichers Inventarisation der Bau- und Kunstdenkmäler Ermlands*, ZGAE, 1894–1897, Bd. 11, s. 319 i n. Tablica ta jest wykonana raczej z ciemnoszarego marmuru, a nie z czarnego, jak podaje F. Dittrich. Z uwagi na wartość tekstu inskrypcji tej tablicy dla omawianej problematyki zamieszczono go w Aneksie 1.

27 Odmiany nazwiska występujące w wykorzystanym materiale źródłowym. W Jezioranach używano najczęściej formy „Rogalli”.

28 L. Białkowski, *Ród Czamborów-Rogalów w dawnych wiekach*, Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie, 1921–1923, t. 6, ss. 81–115.

29 AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki: Stammbuch – genealogia, H 211 b, poszyt 43, k. 2.

30 W. Kętrzyński, *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*, Lwów 1882, s. 550; A. Wakar, *Olsztyn*, t. 1: 1353–1945, Olsztyn 1971, s. 78; J. Przeracki, *Ludność polska na Warmii*, w: *Dzieje Warmii i Mazur w zarysie*, t. 1: *Od pradziejów do 1870 roku*, Warszawa 1981, s. 223.

31 AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki: Stammbuch – genealogia, H 211 b, poszyt 43, k. 2.

32 AAWO, E 251, passim; E 252, passim; AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, ss. 144–145.

33 AAWO, Barczewo 26, passim; Barczewo 27, passim.

ska³⁴, reszelska, kominecka³⁵, braniewska, szyleńska³⁶, ornecka³⁷, pieniądzeńska, olsztyńska³⁸. Tworzyli je przedstawiciele najczęściej wywodzący się ze stanu mieszczańskiego i chłopskiego. Wśród nich występowali: dworzanie biskupi, członkowie magistratów i obywatele miejscy, wolni i kmiecie we wsiach, komornicy (chałupnicy) miejscy i wiejscy. Zawierali oni związki małżeńskie w obrębie swoich stanów³⁹. Spośród licznej literatury heraldyczno-genealogicznej jedynie w dwóch publikacjach podana jest informacja o przynależności Rogallich do stanu szlacheckiego. Pierwsza z nich to herbarz opracowany przez Seweryna Uruskiego, Adama Amilkara Kosińskiego i Aleksandra Włodarskiego. W tomie 15 zaznaczono, iż Rogalowie, osiedliwszy się na ziemiach pruskich, częściowo ulegli ziemczeniu, zmieniając tym samym swoje nazwisko⁴⁰. Wersja ta powtórzona została w tomie 10 *Polskiej encyklopedii szlacheckiej*⁴¹. Obydwie pozycje krytycznie ocenił Włodzimierz Dworzaczek⁴². Również Emanuel Rostworowski sceptycznie odniósł się do herbarza Uruskiego, w którym, jego zdaniem, zamieszczano m.in. nazwiska rodzin, z których pochodzili kanonicy katedralni, co wystarczało, żeby rodzinie te uznać za szlacheckie⁴³. Rogallich nie uwzględniła Barbara Trelińska w swoim opracowaniu źródłowym, ale jak zaznacza: „nie wszystkie nobilitacje wydają się zrealizowane. Wskazuje na to brak innych źródeł oprócz konstytucji, którą nadano szlachectwo”⁴⁴. Rodziny tej nie wymienia również Josef Gallandi⁴⁵. Za szlacheckim pochodzeniem Rogallów – Rogallich mogłoby przemawiać posługiwanie się przez dwóch ich przedstawicieli, należących do stanu duchownego, tj. Jana Chryzostoma Rogallego i jego brata stryjecznego Józefa Jana Rogallego, pieczęcią sygnetową z wyobrażonym herbem Rogala⁴⁶. Jego wizerunek znajduje się również w dolnej części marmurowego epitafium Rogallich w kościele parafialnym św. Barto-

34 AAWO, E 30, passim.

35 AAWO, E 462, passim; E 463, passim.

36 AAWO, E 59, passim; E 60, passim; E 61, passim.

37 AAWO, E 609, passim; AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 145.

38 AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, ss. 144–145.

39 Wniosek autora po przeanalizowaniu wszystkich źródeł wykorzystanych w tymże opracowaniu.

40 S. Uruski, A. A. Kosiński, A. Włodarski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 15, Warszawa 1931, s. 216.

41 *Polska encyklopedia szlachecka*, t. 10, Warszawa 1938, s. 247.

42 W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, s. 122 i n., 128.

43 E. Rostworowski, *Czasy saskie (1702–1764)*, w: *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, t. 1, red. K. Lepszy, Kraków 1964, s. 379.

44 B. Trelińska, *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.*, Lublin 2001, s. 31.

45 J. Gallandi, *Vasallenfamilien des Ermlands und ihre Wappen*, ZGAE, 1914–1916, Bd. 19, ss. 535–580.

46 Pieczęć sygnetowa wyobrażająca szlachecki herb Rogala (świecki, bez charakterystycznych dla duchowieństwa oznak ich stanu i godności, tj. kapelusza oraz sznurów z chwastami!), odcisnięta w czerwonym laku, uwiarytelnia testament ks. Jana Chryzostoma Rogallego z 1710 i 1720 r. – AAWO, AKDM, Dok. D. M. R 11; AAWO, AKDM, Dok. D. M. G 24; por. AAWO, AB, A 119, k. 138v. Piszący te słowa podczas prowadzenia kwerendy źródłowej dotyczącej ks. Józefa Jana Rogallego zetknął się z sygnetem herbowym tegoż duchownego, wyciśniętym w oplatku, uwiarytelniającym akta przeprowadzonej przezeń wizytacji dekanatów diecezji krakowskiej w 1736 r. – Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Acta Visitationum 24: „Status Ecclesiarum ac illarum rectorum sub decanatu ecclesiae collegiatae Kielcensis alias in tribus decanatus Radomiensi, Zvolensi, et Stężyceński consistentium per visitationem generalem ex commissione celsissimi principis illustrissimi et reverendissimi domini domini Joannis Alexandri in Lipe Lipski, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, lustratus, et delineatus anno Domini 1736”, s. 342. Pieczęći takiej brakuje na jego własnoręcznym testamencie, spisany w Krakowie 20 I 1765 r. – Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Akta konsystorskie, Miscellanea z lat 1554–1802, k. 29. Zob. P. J. Starzyk, *Źródła rękopiśmienne do dziejów kieleckiej kapituły kolegiackiej (ok. 1171–1810) i funkcjonującego przy niej kolegium księży wikariuszy zgromadzone w kościelnych archiwach Kielc*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, 2004, t. 81, s. 284 i n. Wizerunku herbu nie ma również na epitafiach tego duchownego w Ilży i Krakowie ani na portrecie, zob. dalej.

mieja w Jezioranach⁴⁷, a także w prawym dolnym rogu obrazu (olejnego na płótnie) przedstawiającego Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny, ufundowanego przez ks. Józefa Jana Rogallego i przeznaczonego dla fary ilżeckiej (koło Radomia)⁴⁸. Identyfikowanie się ze stanem szlacheckim być może było wynikiem tradycji ustnej przekazywanej wśród członków jeziorańskiej rodziny Rogallich z pokolenia na pokolenie. Według Leona Białkowskiego: „wszelka tradycja rodzinna, choćby datująca z XVII w., gdy prawi o wieku np. XIV, jest zawsze i wyłącznie fałszem. Jako coś idealnego, przekazywanego ustnie, niezawisłego od realnych świadectw czy śladów faktu, jest ona w stosunku do rzeczywistości potwornym mitem, który zwalczać, nie utrwać trzeba”⁴⁹. Przedstawiciele rodziny Rogallich imali się na Warmii różnych zawodów, należeli do cechów miejskich⁵⁰. Według konstytucji sejmowej z 1633 r. zamieszkiwanie w mieście, podleganie prawu miejskiemu, zajmowanie się handlem, rzemiosłem oraz szynkowaniem powodowało utratę szlachectwa⁵¹. Przywłaszczenia tytułu szlacheckiego w XVII i XVIII stuleciu były częstą praktyką. Mogły występować również przypadki podawania się za szlachtę z tytułu związków rodzinnych z osobą nobilitowaną. Określanie osób mianem „nobilis” czy nawet „generosus” od drugiej połowy XVII w. nie było ścisłe. Tytulatury tej używała zarówno szlachta, jak i zamożniejsze mieszczaństwo, zajmujące w mieście kluczowe stanowiska. W ciągu wieków występowało zjawisko osiadania ubogiej szlachty w miastach oraz stopniowego przekształcania się jej w mieszczań pod względem trybu życia i zajęć⁵².

Rogalowie mogli przybyć na Warmię z Mazowsza. Alfabetyczny spis nazwisk rodzin zamieszkujących Warmię w 1763 r. wymienia Rogallich, określając ich dodatkowo jako Polaków (bądź pochodzących z Polski)⁵³. Jak wiadomo, już od lat trzydziestych XIV w. Zakon Krzyżacki osadzał w południowej części swojego państwa ludność polską wywodzącą się przeważnie z Mazowsza, jednakże właściwa migracja tej ludności do Prus rozpoczęła się w pierwszym dziesięcioleciu XV w. i trwała nieprzerwanie aż po XVIII stulecie. Początkowo w Prusach osadzano drobne rycerstwo mazowieckie. Po pokoju toruńskim 1466 r. wiele opustoszałych wiosek i przyległych do nich ziem południowej Warmii przeszło w ręce szlachty mazowieckiej. Proces ten doprowadził już w początkach XVII w. do powstania regionu odmiennego etnicznie, a co za tym idzie, także politycznie, w którym większość mieszkańców posługiwała się językiem polskim⁵⁴. Nie należy wykluczać

47 AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki: Stammbuch – genealogia, H 211 b, poszyt 43, k. 2.

48 Znajduje się on obecnie w pokoju dawnej plebanii w Iłży. Herb namalowany na tym obrazie przedstawia tarczę z polem dwudzielnym w słup, w prawym czerwonym róg jelenia o pięciu rosochach złoty (brązowy), w lewym srebrnym (białym) róg żubra (bądź bawoła; tura) czarny. Tarczę wieńczy korona szlachecka, nad którą umieszczony jest czarny kapelusze kanonicki z dwoma sznurami powiązany symetrycznie i sześcioma chwastami po obu stronach tarczy. Analogiczny układ części herbu znajduje się na jeziorańskim epitafium, jedynie róg jelenia różni się siedmioma rosochami. Por. J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, ss. 251–253; idem, *Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku*, Warszawa 2001, ss. 251–253, 260.

49 L. Białkowski, *Ród Czarnoborów-Rogalów*, s. 111.

50 Omówienie w dalszej części artykułu.

51 B. Trelińska, *Album armorum nobilium*, s. 6.

52 W. Dworzaczek, *Przenikanie szlachty do stanu mieszczańskiego w Wielkopolsce w XVI i XVII w.*, *Przegląd Historyczny* (dalej: PH), 1956, t. 47, z. 4, ss. 656 – 684; T. Opas, *Z problemów awansu społecznego mieszczań w XVII i XVIII wieku. O przenikaniu do stanu szlacheckiego i duchownego*, PH, 1974, t. 65, z. 3–4, ss. 465–477.

53 AAWO, AB, H 18, s. 262.

54 J. Małek, *Migracje ludności niemieckiej, polskiej i litewskiej na ziemię pruskie w XIII–XVIII wieku*, KMW 2003, nr 4, s. 435, 438 – 441. Polacy (wśród nich drobna szlachta mazowiecka) kierowali się głównie do komornictw: olsztyńskiego, barczewskiego, jeziorańskiego, reszelskiego – J. Przeracki, *Ludność polska na Warmii*, ss. 218–231; por. A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 70 i n., 164, 166 i n., 174–176, 263, 277, 418; A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, s. 184; J. Hochleitner, *Religijność potrydencka*, ss. 164–166, 340.

przynależności warmińskiego rodu Rogallich, przynajmniej którejś z jego gałęzi, do zubożalej szlachty, np. mazowieckiej. Nie ma na to jednakże źródłowych dowodów⁵⁵. Należy przy tym nadmienić, że szlachta warmińska nie odegrała większej roli politycznej, kulturalnej, społecznej czy też gospodarczej ani w dziejach Rzeczypospolitej, ani nawet w dziejach swojego regionu. W stosunku do całej ludności dominium jej odsetek wynosił 0,5–0,6%. Sytuacja ta wynikała ze strategii Kościoła, obawiającego się uszczuplenia swoich dochodów, a przez to ograniczenia władzy politycznej⁵⁶. Warto przypomnieć, że mieszkańcy Warmii mieli dwóch panów feudalnych: biskupa i kapitułę katedralną (w zależności od komornictwa)⁵⁷, którzy w zakresie władzy świeckiej byli równorzędnymi partnerami⁵⁸. Oni ustanawiali tam prawo, uchwalając ordynacje krajowe, zwane wilkierzami, które regulowały życie całej Warmii⁵⁹. Tutejsza szlachta była więc szlachtą wasalną. Na Warmii było się nie tylko szlachcicem z urodzenia, ale zostawało się nim także z tytułu posiadania dóbr ziemskich. Pewne posiadłości określano mianem szlacheckich, jeśli nawet znajdowały się w posiadaniu mieszczanina bądź chłopca. W dominium warmińskim występowało zjawisko „nobilizacji ziemi”. Posiadanie przez szlachcica chłopskich łąnów nie oznaczało wcale, że ziemia ta nabierała atrybutów szlacheckości. Natomiast wolny, który wszedł w posiadanie ziemi szlacheckiej, poprawiał swój status społeczny i z biegiem lat traktowano go jak szlachcica. Ziemia, która stanowiła podstawę materialną szlachty, była tu tak naprawdę własnością biskupa bądź kapituły, w zależności od położenia terytorialnego⁶⁰. Wasale szlacheccy dzierżyli ją dożywotnio z możliwością dziedziczenia w linii męskiej i żeńskiej. Przekazanie jej lub sprzedaż wymagało zgody panów zwierzchnich. Szlachta warmińska, będąc szlachtą lenną, zobowiązana była do składania przysięgi posłuszeństwa. Pod względem majątkowym była ona zróżnicowana: od właścicieli kilku do 100 i więcej łąnów. Posiadłości szlacheckie nie stanowiły zwartych kompleksów i było ich niewiele⁶¹. Posłowie szlacheccy z Warmii nie mieli uprawnień do uczestnictwa w sejmiku Prus Królewskich, tym bardziej w sejmie Rzeczypospolitej. Ich dwudziestoosobowa reprezentacja (obok dwudziestu czterech delegatów miast oraz dwudziestu reprezentantów wolnych pruskich i sołtysów) mogła natomiast brać udział w sejmiku warmińskim, zwoływanym przez biskupa⁶². W komornictwie jeziorańskim tamtejsza szlachta, aż do czasów bp. Adama Stanisława Grabowskiego (1741–1766) podlegała sądownictwu ławy miasta Jeziorany⁶³.

Rodzina Rogalłów – Rogallich w XVII i XVIII stuleciu cieszyła się w Jezioranach szacunkiem mieszkańców. Pochodziło z niej kilku burmistrzów tego miasta⁶⁴. Uzyskanie stanowiska

55 Na Warmii posiadanie obywatelstwa miejskiego nie wykluczało ewentualnego pochodzenia szlacheckiego – A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 397. Piszący te słowa nie odnalazł żadnych dokumentów nobilitacyjnych dotyczących tej rodziny. Wiadomo, że ks. Jan Chryzostom Rogalli był sekretarzem króla Augusta II Wettina. Można jedynie przypuszczać, że w nagrodę za swoją służbę u boku monarchy mógł zostać nobilitowany. Problemem jest ustalenie, czy posiadał on jedynie tytuł, czy też faktycznie pełnił stanowisko sekretarza królewskiego. Wątpliwość budzi także jego kanonikat fromborski. Zob. A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 53, 86, 449; A. Kopiczko, *Słownik 2000*, s. 271.

56 J. Jasiński, *Między Prusami a Polską. Rozprawy i szkice z dziejów Warmii i Mazur w XVIII–XX wieku*, Olsztyn 2003, s. 60. Zob. zestawioną literaturę dotyczącą rodzin szlacheckich na Warmii: ibidem, ss. 59–60.

57 S. Achremczyk, *Warmia*, s. 59.

58 Ibidem, s. 74.

59 Ibidem, s. 77 i n., 83.

60 A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, s. 21 i n.; J. Jasiński, *Między Prusami a Polską*, s. 61; S. Achremczyk, *Warmia*, ss. 17–20, 121 i n.

61 S. Achremczyk, *Warmia*, ss. 122–124.

62 J. Jasiński, *Między Prusami a Polską*, s. 60.

63 Ibidem, s. 62.

64 J. Bagiński, *Jeziorany*, s. 133.

burmistrza było dla mieszczanina ukoronowaniem jego kariery. W Jezioranach, tak jak z reguły w większości miast warmińskich lokowanych na prawie chełmińskim, urzędowało dwóch burmistrzów. Kandydatów na to prestiżowe stanowisko w hierarchii miejskiej przedstawiała rada miejska panu zwierzchniemu, w tym przypadku biskupowi. On *de facto* decydował, kogo powołać na ten urząd. Podobnie było w przypadku wyboru rajców i ławników, pan zwierzchni musiał najpierw udzielić swojego pozwolenia⁶⁵. Burmistrzowie swoją funkcję sprawowali zazwyczaj dożywotnio. Corocznie zamieniali się w urzędowaniu: burmistrz prezydujący zostawał zastępcą i odwrotnie. Przewodniczyli radzie miejskiej. Zazwyczaj magistrat (radę i ławę) obsadzano najzamożniejszymi obywatelami miasta, mającymi w hierarchii miejskiej najwyższy status: prowadzącymi handel, właścicielami nieruchomości, karczem we wsiach podmiejskich, itp. Tworząc hermetyczny krąg władzy w mieście, żądali od współmieszkańców bezwzględnego posłuszeństwa⁶⁶. W skład rad miast warmińskich wchodziło także dwóch podkomorzych (podskarbach), z których jeden zajmował się wpływami i wydatkami miejskimi, drugi zaś nadzorował handel na rynku⁶⁷. Pisarz (notariusz) miejski uczestniczył w posiedzeniach rady i ławy, prowadził księgi kancelaryjne, sporządzał dokumenty, prowadził korespondencję. Z uwagi na wykonywanie tych czynności musiał być osobą wykształconą, znającą prawo i orientującą się w zwyczajach kancelaryjnych. Niektórzy pisarze miast warmińskich zostawali z czasem powoływani na burmistrzów, co było niewątpliwym awansem i uwieńczeniem ich kariery⁶⁸. Jako przykład można podać liczbę członków magistratu jeziorańskiego w 1695 r. W skład rady miejskiej Jezioran wchodziło wówczas siedmiu urzędników: 2 burmistrzów, 2 podkomorzych (podskarbach), 1 sędzia miejski, 1 pisarz miejski (notariusz) i 1 rajca. Ławę miejską sprawującą funkcje sędownicze reprezentowało dwóch ławników⁶⁹. Wielką rolę w magistratach odgrywały koligacje rodzinne. Nierzadko przedstawiciele rodziny o tym samym nazwisku sprawowali władzę w kilku miastach warmińskich. Rodziny elit miejskich monopolizowały stanowiska w magistratach. Ich dominacja nad pozostałymi obywatelami i mieszkańcami trwała nieraz dziesiątki lat⁷⁰. W Jezioranach, w omawianym okresie, nie było budynku ratusza. Władze miejskie urzędowały w domu burmistrza⁷¹. W 1687 r. w domu prezydującego burmistrza Szymona Rogallego załatwiano wszelkie sprawy, należące do kompetencji magistratu⁷².

65 A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 112, 127–129, 131, 135 i n., 256–299, 385, 388, 390, 405, 419.

66 Problematyka miast i mieszczaństwa Warmii XVI–XVIII w. była przedmiotem zaledwie kilku prac. Do najważniejszych z nich należy zaliczyć: J. Włodarski, *Miasta warmińskie w latach 1655–1663*, Olsztyn 1993; J. J. Kielbik, *Miasta warmińskie w latach 1466–1772*, Olsztyn 2006, mps rozprawy doktorskiej w Archiwum Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, przygotowywany do druku; *Spis ludności Dobrego Miasta z 1695 r.*, wyd. B. Kumor, Przeszłość Demograficzna Polski (dalej: PDP) 1975, t. 7, ss. 3–73; S. Borowski, *Próba odtworzenia struktur społecznych i procesów demograficznych na Warmii u schyłku XVII w. na przykładzie Dobrego Miasta i okolicy*, PDP, 1975, t. 8, ss. 125–198; J. Przeracki, *Parafia dobromiejska i jej ludność w świetle spisu z 1695 roku*, KMW, 1976, nr 2, ss. 241–258; A. Frankowski, *Elita władzy Starego Miasta Braniewa w XVII i XVIII wieku*, KMW, 2001, nr 2, ss. 165–196; J. Kielbik, *Władze miast warmińskich i ich wykształcenie w XVI–XVIII wieku*, w: *Między barokiem a oświeceniem. Edukacja, wykształcenie, wiedza*, red. S. Achremczyk, Olsztyn 2005, ss. 245–249; idem, *Rodziny elit miejskich na Warmii*, mps referatu przedstawionego na konferencji naukowej: „Między barokiem a oświeceniem. Radości i troski dnia codziennego”, zorganizowanej przez Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie oraz Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Olsztyn 22–24 czerwca 2006 r. Piszący te słowa dziękuje autorowi za udostępnienie maszynopisu tego referatu.

67 J. Włodarski, *Miasta warmińskie*, s. 42.

68 J. Kielbik, *Władze miast warmińskich*, s. 248 i n.

69 AAWO, Jeziorany 23, k. 4v. Zob. I. Janosz-Biskupowa, *Rozwój przestrzenny miasta Jeziorany*, s. 6.

70 J. Kielbik, *Rodziny elit*, passim.

71 I. Janosz-Biskupowa, *Rozwój przestrzenny miasta Jeziorany*, s. 13.

72 A. Poschmann, *600 Jahre Seeburg*, s. 13.

Omawiając członków rodziny Rogallich, należy zauważyć ich zróżnicowanie społeczne. Najlepszym na to dowodem są informacje podawane przy wpisywaniu się do jeziorańskiego arcybractwa różańcowego. Obok reprezentantów rady miejskiej i obywateli trudniących się kołodziejstwem i krawiectwem, występują również osoby o tym samym nazwisku, rekrutujące się spośród: wolnych (Lekity, Modliny), chłopów (Piszewo) i chałupników (Jeziorany, Lutry, Miejska Wieś, Piszewo)⁷³. Należy tu wyjaśnić, iż na Warmii bariery społeczne między poszczególnymi stanami dłużej niż w innych dzielnicach Polski pozostały elastyczne i łatwiejsze do sforsowania⁷⁴.

Kariera tej rodziny w Jezioranach rozpoczęła się w 1657 r., kiedy to burmistrzem miasta został Andrzej, pierwszy z Rogallich na tym stanowisku. Urząd swój dźierzył do 1679⁷⁵.

Szymon, którego linia została wyeksponowana w tymże opracowaniu, prawdopodobnie był synem Szymona i Elżbiety (nieznanej z nazwiska) i krewnym Andrzeja, burmistrza Jezioran. Być może urodził się w Jezioranach przed 28 października 1656 r.⁷⁶ Wątpliwości co do tego wynikają z metryki gimnazjum jezuickiego w Reszlu z 1656 r.⁷⁷ i wpisu do tamtejszej Sodalicii Mariańskiej⁷⁸. Można postawić jedynie hipotezę, iż karierę dworską zawdzięczał wstawiennictwu swojego krewnego, także pochodzącego z Jezioran, ks. Kaspra Andrzeja Rogallego, który w latach 1655–1673 piastował urząd generalnego ekonoma biskupstwa warmińskiego, a także pełnił funkcję kapelana beneficjum św. Jerzego w Lidzbarku Warmińskim⁷⁹. Wiadomo, że na zamku lidzbarskim istniała szkoła utrzymywana przez biskupów. Kształcono w niej młodzież z przeznaczeniem do pracy w administracji⁸⁰. Tu też mógł uczyć się Szymon Rogalli. Już w 1668 r. występował jako sekretarz biskupi⁸¹. Między 1669 a 1672 r. otrzymał stanowisko burgrabiego lidzbarskiego, które piastował do końca lat siedemdziesiątych XVII stulecia⁸². Urząd ten, trzeci w świeckiej hierarchii warmiń-

73 AAWO, Jeziorany 23, passim; por. AAWO, Jeziorany 3, passim. Zajęcia jeziorańskich mieszczan omawia I. Janosz-Biskupowa, *Rozwój przestrzenny miasta Jeziorany*, ss. 8–10. We Fromborku w 1630 r. mieszkał Szymon Rogalla zajmujący się garncarstwem – J. Włodarski, *Miasta warmińskie*, s. 33. W Olsztynie w drugiej połowie XVIII stulecia członkiem magistratu był Marcin Rogalli, trudniący się m.in. handlem tabaką i korzeniami – *Olsztyn 1353–2003*, red. S. Achremczyk, W. Ogrodziński, Olsztyn 2003, s. 93, 95, 108, 150 i n., 158 i n., 161 i n., 268.

74 A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 74. Omówienie poszczególnych stanów na Warmii: ibidem, ss. 73–77, 130, 149, 211–252, 277 i n.

75 AAWO, Jeziorany 4, ss. 160–205; AAWO, Jeziorany 273, k. 169, 170, 214.

76 AAWO, Jeziorany 273, k. 215v–216.

77 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 1: 1631–1748, poz. 363, s. 56.

78 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 363, s. 117.

79 Był on ponadto plebanem w: Barczewku (od 1642 r.), Radostowie (od 1647 r.), honorowym kanonikiem kolegiaty do-bromiejskiej (od 1653 r.). Zmarł w Radostowie 21 X 1673 r. – A. Kopiczko, *Słownik 2000*, s. 270. Mógł on pomóc również Andrzejowi Rogallemu w uzyskaniu stanowiska burmistrza w Jezioranach w 1657 r., brakuje jednak na to dowodów. Ekonom generalny był de facto najważniejszym urzędnikiem w domenie biskupiej. Na to stanowisko *de iure* wybierani byli indygeni pruscy (w XVII stuleciu najczęściej Polacy urodzeni na tych ziemiach), za zgodą kapituły katedralnej, najczęściej spośród duchownych. Ekonomowi biskupiemu podlegali burgrabowie i inni urzędnicy siedmiu komornictw biskupich, zob. A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 61 i n., 106, 131; por. A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, s. 22, 75; idem, *Duchowieństwo katolickie*, s. 17 i n.

80 S. Achremczyk, *Warmia*, s. 167; A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie*, s. 56 i n.

81 AAWO, AB, A 13, k. 179–179v. Stanowiska nadworne biskupa warmińskiego wymienia A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 67. Prywatni sekretarze ordynariuszy warmińskich wchodziłi w skład niższego personelu kancelarii nadwornej. Ich zadaniem było sporządzanie listów, a następnie ich adresowanie i ekspediowanie, ponadto przepisywanie protokołów do czy-stopisów. Towarzyszyli też biskupom w podróżach. A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, s. 76.

82 W 1669 r. burgrabią lidzbarskim był Erhard Janoschitz pochodzący z Glanden – AAWO, AB, D 108: Miscellanea z lat 1600–1659 [sic], k. 93–94; AAWO, E 252, passim; *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, poz. 363, s. 56. Dwór bp. Jana Stefana Wydźgi z lat 1674–1676 ogólnie omawia A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 38. Na urząd burgrabiego starano się powoływać osobę poważniejszego wieku, cieszącego się dobrą opinią, stanowczego, zdolnego do podejmowania trudnych

skiej, biskupi często powierzali swym najbliższym krewnym, przyjaciółom lub też innym zaufanym, zazwyczaj polskiego pochodzenia⁸³. W 1671 r. ożenił się z Małgorzatą Walker, pochodzącą z Jezioran⁸⁴. Ze związku tego urodziło się siedmioro dzieci: sześciu synów i jedna córka⁸⁵. Szymon Rogalli na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XVII w. pełnił urząd burgrabiego dobromiejskiego, z siedzibą w Smolajnach⁸⁶. W nagrodę za swoją wierną służbę na dworze biskupim otrzymał wraz z żoną Małgorzatą od bp. Michała kardynała Radziejowskiego (1679–1688) 6 opuszczonych łąnów we wsi Krukowo, położonych w komornictwie jeziorańskim, na okres dwudziestu lat, z których miał uiszczać czynsz w wysokości 2 marek pruskich z każdego łąnu rocznie. Oprócz tego uzyskał prawo łowienia ryb w pobliskim jeziorze małym sprzętem rybackim. Przywilej ten został wydany w zamku lidzbarskim 25 listopada 1681 r.⁸⁷ Należy przy tym zauważyć, iż nadawanie szlachcie i mieszczaństwu dóbr ziemskich przez panów zwierzchnich na określony czas, tzw. dóbr gracjalnych, stanowiło na Warmii XVII–XVIII stulecia częstą praktykę. Po upływie oznaczonego terminu wracały one do właściciela, w tym przypadku biskupa. Jednakże w okresie, gdy gracjalista posiadał te dobra, mógł je swobodnie użytkować, dysponować nimi, nawet sprzedać, oczywiście za zgodą władzy zwierzchniej⁸⁸. Przyczyniało się to do stopniowej likwidacji opuszczonych po wojnach ziem, a tym samym do odbudowy wsi warmińskiej poprzez jej zasiedlenie i zagospodarowanie⁸⁹. Tenże bp Radziejowski, na tymże samym zamku, 14 czerwca 1683 r. wydał Szymonowi Rogallemu kolejny przywilej, tym razem na karczmę z ogrodem we wsi Lutry (na prawie chełmińskim), usytuowaną w komornictwie jeziorańskim, którą to miał odkupić od wcześniejszego właściciela Macieja Schlegla. Od karczmy miał odtąd płacić rocznie skarbowi biskupiemu sumę 2 marek pruskich, na dzień św. Marcina (tj. 11 listopada). W owej karczmie miał prawo warzyć piwo i pędzić gorzałkę dla Jezioran i na potrzeby własne. Do karczmy przyłączył biskup opuszczone 2 łąny, z których roczny czynsz miał wynosić 15 marek pruskich uiszczanych na św. Marcina⁹⁰. Po powrocie z żoną do Jezioran, co najprawdopodobniej nastąpiło wiosną 1681 r.⁹¹, wybrany został do rady miejskiej⁹². W latach 1683–1685 notowany był jako podkomorzy (podskarbi) miejski⁹³. W 1686 r. sprawował już urząd drugiego burmistrza obok Wilhelma Kettne-

decyzji. Miał on szerokie uprawnienia sądowe i administracyjne wobec całej ludności podległego mu komornictwa, zob. A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 63, 126, 198, 210, 279, 385–388, 395 i n.; A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, s. 75, 77.

83 A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 63 i n.; S. Achremczyk, *Warmia*, s. 98.

84 Była to rodzina należąca do jeziorańskiej elity miejskiej, swymi korzeniami sięgająca Szkocji. Dziadek Małgorzaty, Wilhelm Walker, miał pochodzić z Edynburga. Na Warmię przybył w drugiej połowie XVI stulecia – AAWO, Jeziorany 25, nlb. Zob. tablicę genealogiczną Walkerów z Jezioran zamieszczoną w Aneksie 3. Szkoci na Warmii byli rzadkością, o czym pisze A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 72.

85 Omówieni w dalszej części artykułu.

86 Notowany jako burgrabia smolajneński – AAWO, AB, A 16, k. 71–71v. Smolajny były siedzibą burgrabiego dobromiejskiego od drugiej połowy XVII w. – A Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 267.

87 AAWO, AB, A 16, k. 71 – 71v.

88 J. Jasiński, *Między Prusami a Polską*, s. 62.

89 J. Włodarski, *Miasta warmińskie*, ss. 98–102.

90 AAWO, AB, A 16, k. 258 – 259v. Czynsz w tej wysokości płacili Rogalowie w 1702 r. – *Revisio cameratum episcopatum de anno 1702*, s. 53; a także w 1712 r. – AP Olsztyn, Akta komornictwa jeziorańskiego, 1550/1, s. 464. Zob. A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 111, 173, 177–196, 201–210, 23–235, 354 i n., 407, 409–415.

91 Przemawiać za tym może fakt, iż 19 V 1681 r. Szymon Rogalli z żoną Małgorzatą przekazali bractwu kapłańskiemu w Jezioranach sumę 14 marek pruskich – AAWO, Jeziorany 4, s. 210.

92 Ibidem, s. 212.

93 Ibidem, s. 214, 217, 220.

ra⁹⁴. Stanowisko to piastował do 1700 r. lub początków 1701 r.⁹⁵ Żona Małgorzata zmarła 29 maja 1688 r.⁹⁶

Jerzy, pierwotny syn Szymona, burgrabiego Lidzbarka Warmińskiego i Małgorzaty Walker, przyszedł na świat w Lidzbarku Warmińskim przed 28 marca 1672 r.⁹⁷ Zapisany został do gimnazjum jezuickiego w Reszlu 21 grudnia 1683 r.⁹⁸ Tamże wstąpił do Sodalicji Mariańskiej⁹⁹. Epitafium podaje, iż zmarł zarażony dżumą w okolicy Lublina¹⁰⁰, zapewne około 1708 r.¹⁰¹

Szymon Florian, drugi syn Szymona, burgrabiego Lidzbarka Warmińskiego i Małgorzaty Walker, urodził się w Robawach (parafia Reszel) przed 8 września 1673 r.¹⁰² Zapisany został do klasy infimy gimnazjum reszelskiego 14 lipca 1686 r.¹⁰³ Należał tam do Sodalicji Mariańskiej¹⁰⁴. W 1695 r. wpisany został do arcybractwa różańcowego w Jezioranach¹⁰⁵. Według słów epitafium, w czasie wojny północnej dosłużył się rangi pułkownika w wojsku rosyjskim i brał udział w bitwie pod Wschową (13 lutego 1706 r.), w której poległ¹⁰⁶.

Anna Barbara Justyna, jedyna córka Szymona, burgrabiego Lidzbarka Warmińskiego i Małgorzaty Walker, przyszła na świat w Lidzbarku Warmińskim przed 24 lutego 1675 r.¹⁰⁷ Od 1695 r. należała do jeziorańskiego arcybractwa różańcowego¹⁰⁸. Jak głosi inskrypcja epitafium, zmarła w wieku panińskim i podobnie jak rodzice, została pochowana w podziemiach kościoła św. Bartłomieja w Jezioranach¹⁰⁹.

Jan Franciszek, trzeci syn Szymona, burgrabiego Lidzbarka Warmińskiego i Małgorzaty Walker, urodził się w Lidzbarku Warmińskim przed 22 grudnia 1676 r.¹¹⁰ 1 września 1696 r. wstąpił do Seminarium Papieskiego w Braniewie. W 1700 r. otrzymał święcenia kapłańskie w Orneccie.

94 AAWO, Jeziorany 4, s. 221; AAWO, Jeziorany 273, k. 169, 170, 214, 215v–216.

95 Po raz ostatni został wymieniony w 1700 r. Nienotowany 9 V 1701 r. – AAWO, Jeziorany 4, s. 260, 263; zob. AAWO, Jeziorany 273, k. 169, 170, 214.

96 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 990, s. 125.

97 AAWO, E 252, k. 132; AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 144.

98 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 1: 1631–1748, poz. 990, ss. 109–110.

99 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 990, s. 125.

100 F. Dittrich, *Böttichers Inventarisation*, s. 320; por. Aneks 1.

101 W Lublinie epidemia dżumy panowała w latach 1707–1708 – M. Stankowa, *Zmierch znaczenia Lublina. Upadek (1648–1764)*, w: *Dzieje Lublina. Próba syntezy*, t. 1, red. J. Mazurkiewicz [i in.], Lublin 1965, s. 138, 147.

102 AAWO, E 463, k. 62v.; *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 1069, s. 126.

103 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 1: 1631–1748, poz. 1069, s. 114.

104 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 1069, s. 126.

105 AAWO, Jeziorany 23, k. 4v.

106 F. Dittrich, *Böttichers Inventarisation*, s. 320; por. Aneks 1; *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, poz. 1069, s. 114. W bitwie pod Wschową (13 lutego 1706 r.), Szymon Florian Rogalli walczył zapewne w rosyjskim korpusie piechoty, dowodzonym przez gen. Wustromirskiego. Korpus ten został wówczas niemal unicestwiony. Brakuje monografii bitwy pod Wschową, zob. J. Poraziński, *Epiphania Poloniae. Orientacje i postawy polityczne szlachty polskiej w dobie wielkiej wojny północnej (1702–1710)*, Toruń 1999, s. 97.

107 AAWO, E 252, k. 144; AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 144; *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 1682, s. 132.

108 AAWO, Jeziorany 23, k. 6.

109 F. Dittrich, *Böttichers Inventarisation*, s. 320; por. Aneks 1.

110 Matką chrześną była Regina, żona Sebastiana Rogallego z Barczewa – AAWO, E 252, k. 149v.; AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 144; *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 1682, s. 132. A. Kopiczko, *Słownik 2000*, s. 271 podaje błędną datę: „1674 r.” i miejsce urodzenia: „Braniewo”, należy tu również sprzecyzować, iż Jerzy Kazimierz Rogalli, najprawdopodobniej pochodzący z Jezioran lub ich okolic, sprawujący funkcję notariusza publicznego i zamkowego w Pieniężnie, był bratem stryjecznym ks. Jana Franciszka Rogallego – AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 145.

Był wikariuszem katedralnym we Fromborku i sekretarzem kapituły fromborskiej, a od 8 listopada 1706 r. do śmierci, która nastąpiła 27 marca 1716 r., sprawował funkcję plebana w Wilczkowie i Rogiedlach¹¹¹. Wykonawcą swojej ostatniej woli ustanowił rodzzonego brata Antoniego Michała, wówczas rajcę Jezioran. W testamencie wymienił również dwie kuzynki: Annę Walker (pannę), która służyła mu na plebanii w charakterze gospodyni, oraz Barbarę Walker. W rodzinie Rogallich istniał zwyczaj dziedziczenia spadku po zmarłym bliskim krewnym, zawsze przez najstarszego żyjącego brata. O tradycji tej wspominał Jan Franciszek przy spisywaniu swojej ostatniej woli. Przypomniał moment, kiedy to jako najstarszy żyjący brat odziedziczył spadek po rodzonym bracie Jerzym¹¹².

Antoni Michał, czwarty syn Szymona, burgrabiego Lidzbarka Warmińskiego i Małgorzaty Walker, przyszedł na świat w Lidzbarku Warmińskim przed 6 sierpnia 1679 r.¹¹³ Zapisany został do klasy retoryki kolegium jezuickiego w Braniewie 12 października 1696 r.¹¹⁴ Już w 1702 r. notowany w jeziorańskim arcybractwie różańcowym jako pisarz miejski¹¹⁵. Funkcję tę sprawował do 1715 r.¹¹⁶ 5 listopada 1714 r. ożenił się z Anną Barbarą Katarzyną Güttri, córką Jakuba, kupca z Tylży¹¹⁷. Ze związku tego urodziło się dwóch synów oraz trzy córki¹¹⁸. Antoni Michał 29 kwietnia 1715 r. został promowany przez bp. Teodora Potockiego (1712–1723) na rajcę miasta Jeziorany¹¹⁹. Stanowisko to piastował do końca 1718 lub początków 1719 r.¹²⁰ Od 1719 r. do końca życia sprawował urząd burmistrza jeziorańskiego¹²¹. W 1733 r. wszedł w skład komisji mającej zmodernizować prawo chełmińskie na Warmii¹²². Zmarł w Jezioranach 27 stycznia 1762 r.¹²³

Jakub Józef, piąty syn Szymona, (wówczas) rajcy Jezioran i Małgorzaty Walker, nieuwzględniony w jeziorańskim epitafium, urodził się w Jezioranach przed 12 lipca 1682 r.¹²⁴ Najprawdopodobniej zmarł krótko po narodzinach lub w wieku niemowlęcym przed 1684 r.

111 A. Kopiczko, *Słownik* 2000, s. 271.

112 AAWO, AKDM, Dok. D. M. J 38. Jan Franciszek był bratem stryjecznym ks. Jana Chryzostoma Rogallego, o czym ten ostatni wspomina w swoim testamencie z 1710 r., powołując m.in. Jana Franciszka na wykonawcę swojej ostatniej woli. Wymienieni są tam również skoligaceni z nim przedstawiciele olsztyńskiej rodziny Preußów (Preissów), którym zapisał m.in. mały dzban zdobiony srebrem z wyobrażonym własnym herbem (Rogala?) – AAWO, AKDM, Dok. D. M. R 11. Por. testament tegoż duchownego z 1720 r. Wspomina w nim o swoim sześcioletnim pobycie w seminarium warszawskim. Tu również wyeksponowani zostali olsztyńscy Preussowie (Preissowie) – AAWO, AKDM, Dok. D. M. G 24. Jan Chryzostom Rogalli jest osobą wartą osobnej monografii. W latach 1719–1721 pełnił urząd oficjela i wikariusza generalnego diecezji warmińskiej – A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, ss. 78–80; idem, *Duchowieństwo katolickie*, ss. 14–17, 48, 146, 149. Zob. biogram tego duchownego: A. Kopiczko, *Słownik* 2000, s. 271.

113 AAWO, E 252, k. 158v; AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 144.

114 *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums*, poz. 200, s. 18. W metryce tej występuje błąd. Antoni Rogalli był synem Szymona i Małgorzaty, a nie Katarzyny, jak podaje zapis.

115 AAWO, Jeziorany 23, k. 12v.

116 AAWO, Jeziorany 4, s. 287, 298, 301; AAWO, AB, A 26/1, k. 136 – 136v.

117 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 1: 1631–1748, poz. 3219, s. 301.

118 AAWO, Jeziorany 23, nlb.

119 AAWO, AB, A 26/1, k. 136–136v.

120 AAWO, Jeziorany 4, s. 318, 321.

121 Ibidem, ss. 323–454; AAWO, Jeziorany 273, k. 169 i n. Tu mylnie potraktowano Antoniego Michała Rogallego jako: Michała Rogallego burmistrza w latach 1718–1733 lub 1719–1734 i Antoniego Rogallego burmistrza w latach 1734–1761. W 1760 r. Jeziorany miały trzech burmistrzów, wśród których Antoni Michał Rogalli określany był mianem „proconsul antiquus”, a w 1761 r. „proconsul senior” – AAWO, Jeziorany 4, s. 451, 454.

122 A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 362.

123 AAWO, Jeziorany 273, k. 215v–216; *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 1: 1631–1748, poz. 3219, s. 301.

124 AAWO, Jeziorany 273, k. 215v–216.

Józef Jan, szósty i najmłodszy syn Szymona, (wówczas) podskarbiego miejskiego i Małgorzaty Walker, urodził się w Jezioranach przed 11 maja 1684 r.¹²⁵ Kształcił się w gimnazjum braniewskim¹²⁶. 1 września 1697 r. zapisany został tamże do klasy infimy¹²⁷. W 1701 r. przeniósł się do gimnazjum reszelskiego, które prawdopodobnie ukończył¹²⁸. W okresie gimnazjalnym należał do Sodalicii Mariańskiej w Reszlu, a wcześniej najprawdopodobniej do Sodalicii Mariańskiej w Braniewie¹²⁹. Dostał się na dwór Konstantego Felicjana Szaniawskiego, biskupa włocławskiego (1705–1720), gdzie rozpoczął karierę duchowną¹³⁰. Był kapelanem przybocznym, prałatem domowym¹³¹ i najbardziej zaufanym z domowników tegoż biskupa¹³². W diecezji kujawsko-pomorskiej osiągnął między innymi godność kanonika i prałata kustosa kolegiaty w Wolborzu¹³³. W 1720 r. sprawował urząd sędziego surogata w konsystorzu gdańskim¹³⁴. Po przeniesieniu Szaniawskiego na biskupstwo krakowskie w 1720 r. podążył razem z nim do diecezji krakowskiej¹³⁵. Tamże uzyskał godność prałata kustosa w kolegiatach: pilickiej (1722–1731)¹³⁶ i kieleckiej (1724–1765)¹³⁷. Był ponadto rządcą parafii w Kunowie (1721–1723), Siewierzu (1723–1725) i Ilży (1730–1760). Szczytem kariery duchownej było uzyskanie przezeń z woli bp. Szaniawskiego (1720–1732) krakowskiej kanonii katedralnej (medycznej) *fundi* Gunowska (1727–1765), którą objął jako doktor medycyny¹³⁸. Był także współpracownikiem bp. Szaniawskiego, o czym może świadczyć fakt, iż w sądzie biskupim pełnił funkcję sędziego surogata (1728–1732)¹³⁹. Zmarł w Krakowie 12 listopada 1765 r. Pochowany został w krypcie katedry wawelskiej, w pobliżu ołtarza Ukrzyżowanego, między kaplicą Cyborium a Wielkim Ołtarzem, gdzie też upamiętniono go tablicą epitafijną¹⁴⁰.

125 Ibidem. Datę tę potwierdza *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 1682, s. 132.

126 S. Achremczyk, *Uczniowie kolegium*, s. 317; A. Kopiczko, *Słownik 2000*, s. 271 podaje, że je ukończył.

127 *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums*, poz. 231, s. 19.

128 Podlegał prefektowi Andrzejowi Fredlerowi: *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 1: 1631–1748, poz. 1682, s. 164.

129 O przynależności do sodalicii braniewskiej świadczyć może zapis: „ex congregatione Brunsbergensi” – *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 1: 1631–1748, poz. 1682, s. 132, 164.

130 T. Oracki, *Słownik biograficzny*, s. 116; A. Kopiczko, *Słownik 2000*, s. 271.

131 M. Pieniążek-Samek, *Słownik 2003*, s. 132.

132 Wniosek autora niniejszego opracowania po przeanalizowaniu materiałów źródłowych dotyczących tego duchownego.

133 Jedynie ks. Alfons Mańkowski podaje, że był również kanonikiem wolborskim: idem, *Warmiacy wśród świeckiego duchowieństwa diecezji chełmińskiej i pomorskiej*, nadbítka z „Gazety Olsztyńskiej” 1918, s. 28. O jego wolborskiej kustodii wspomina m.in.: A. Kopiczko, *Słownik 2000*, s. 271.

134 P. Czapplewski, *Wykaz oficjalów gdańskich i pomorskich od 1467–1824 r.*, nadbítka z: Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. XIX, 1912, s. 91.

135 S. Achremczyk, *Uczniowie kolegium jezuickiego w Braniewie w latach 1694–1776*, KMW, 1982, nr 4, s. 317; W. Kowalski, *Józef Rogalli*, Studia Kieleckie, 1984, nr 2/42, s. 127.

136 B. Przybyszewski, *Katalog kanoników*, s. 177.

137 M. Pieniążek-Samek, *Słownik 2003*, s. 132.

138 B. Przybyszewski, *Katalog kanoników*, s. 177; M. Pieniążek-Samek, *Słownik 2003*, s. 132. Miał w latach czterdziestych XVIII w. nadzorować z ramienia kapituły katedralnej krakowskiej warmińską fundację Grzegorza Borasty w Uniwersytecie Krakowskim. Zob. T. Oracki, *Słownik biograficzny*, s. 116. Tam podana lakoniczna informacja o dzierżeniu przezeń kanonii fromborskiej. Piszący te słowa podczas analizy materiałów źródłowych ani razu nie natknął się na przekaz mówiący o posiadaniu przez tego duchownego kanonii katedralnej we Fromborku.

139 B. Przybyszewski, *Katalog kanoników*, s. 177.

140 Ibidem, s. 178. Tekst inskrypcji tej tablicy nagrobnej wydany w *Corpus Inscriptionum Poloniae* (dalej: CIP), t. 8: *Województwo krakowskie*, red. Z. Perzanowski, R. M. Zawadzki, z. 1: *Katedra krakowska na Wawelu*, wyd. A. Perzanowska, Kraków 2002, nr 262, s. 261. Również w kościele parafialnym w Ilży znajduje się epitafium tego duchownego, tekst wydany w CIP, t. 7: *Województwo radomskie*, red. Z. Guldon, z. 1: *Radom i Ilża wraz z regionem*, wyd. W. Kowalski, Warszawa 1992, nr 29, ss. 94–96. Obydwie tablice a także inne inskrypcje związane z ks. Józefem Janem Rogallim omawia W. Kowalski, „Do zmar-

W kieleckim środowisku duchownych, związanych z kolegiatą i miejscowym seminarium duchownym, prowadzonym przez księży bartolomitów (bartoszków), występowało kilku przedstawicieli rodziny Rogallich, pochodzących najprawdopodobniej z Warmii i zapewne będących krewnymi ks. Józefa Jana Rogallego. Być może to on sprowadził ich do Kielc, zapewniając zatrudnienie. Jednym z nich był Andrzej Rogalli (ur. około 1713 – zm. 15 czerwca 1749 r.), od 1741 r. wikariusz kolegiaty kieleckiej¹⁴¹. Drugim Antoni Rogalli¹⁴², prawdopodobnie bratanek Józefa Jana¹⁴³, profesor teologii moralnej w kieleckim seminarium w latach 1755–1759¹⁴⁴. Trzecim Wawrzyniec Rogalli, w 1753 i 1754 r. określany jako prezbiter seminarium kieleckiego¹⁴⁵. Spokrewniony z ks. Józefem Janem Rogallim był również Franciszek Erazm Preiss, pochodzący z Olsztyna (ur. przed 15 września 1727 – zm. 18 kwietnia 1805 r.), wnuk Gertrudy Walker, siostry wujecznej ks. Józefa Jana Rogallego¹⁴⁶. Nie należy wykluczać, iż to właśnie ks. Józef Jan Rogalli sprowadził Preissa do Kielc, by pomóc mu tak jak w przypadku wyżej wymienionych krewnych w osiągnięciu pewnych stanowisk kościelnych. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XVIII w. Preiss kształcił się w kieleckim seminarium duchownym, gdzie później wykładał filozofię i teologię moralną. Karierę duchowną rozpoczął jako wikariusz kolegiaty sandomierskiej, następnie kieleckiej. W Kielcach od 1762 r. był wikariuszem podkustoszowym przy ówczesnym prałacie kustosz ks. Józefie Janie Rogallim. Funkcję tę sprawował do 1767 r., kiedy to uzyskał kanonikat kieleckiej kolegiaty *fundi* Głębozca. Godność tą, jak i probostwo w Zagnańsku (koło Kielc), które objął w 1775 r., zachował aż do śmierci. Ks. Preiss znany był ówczesnemu duchowieństwu z wielu dzieł teologicznych wydanych drukiem¹⁴⁷.

Antoni Rogalli, pierwotny syn Antoniego Michała, rajcy Jezioran, i Anny Barbary Katarzyny Güttri, urodził się prawdopodobnie w Jezioranach przed 10 sierpnia 1716 r.¹⁴⁸ Być może jest on tożsamy z Antonim Rogallim, uczniem szkoły parafialnej w Jezioranach, który wstąpił do jeziorańskiego arcybactwa różańcowego w 1732 r.¹⁴⁹ Zapisany 22 lipca 1734 r. do klasy gramatyki gimnazjum reszelskiego¹⁵⁰. Najprawdopodobniej wyjechał do stryja ks. Józefa Jana Rogallego do Kielc, gdzie jako profesor w miejscowym seminarium wykładał teologię moralną w latach 1755 – 1759¹⁵¹. Tam też zmarł 6 maja 1759 r.¹⁵²

twychwstania swego za pewnym wodzem Kristusem...” *Staropolskie inskrypcje północno-zachodniej Małopolski*, Kielce 2004, ss. 35–37, 46, 73, 78–80, 83, 148, 170. Zob. fot. 8 przedstawiającą epitafium w Ilży, ibidem, nlb. Zarówno tablicę w Ilży, jak i Krakowie wieńczy owalny portret na blasze z wyobrażeniem duchownego. Zachował się także jego portret olejny na płótnie, obecnie zdobiący wnętrze plebanii kościoła św. Wojciecha w Kielcach. Został omówiony pod względem artystycznym w pracy M. Pieniążek-Samek, *Tributum Gratitude Reddo. Fundacje artystyczne na terenie Kielc w XVII i XVIII wieku. Studium z historii kultury*, Kielce 2005, s. 191.

141 Pochowany w podziemiach kieleckiej kolegiaty – M. Pieniążek-Samek, *Słownik* 2003, s. 132.

142 Ibidem, s. 132.

143 Omówiony w dalszej części pracy.

144 M. Pieniążek-Samek, *Słownik* 2003, s. 132.

145 Archiwum Parafii Katedralnej w Kielcach, LBapt. 1752–1774, nlb, b.sygn.

146 AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 92; zob. Aneks 3 i 4.

147 M. Pieniążek-Samek, *Słownik* 2003, ss. 125–126. Działalność fundacyjna na terenie Kielc obu duchownych: Józefa Jana Rogallego i Franciszka Erazma Preissa, gruntownie przedstawiona w rozprawie M. Pieniążek-Samek, *Tributum Gratitude Reddo*, passim.

148 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, poz. 3219, s. 139.

149 AAWO, Jeziorany 23, nlb.

150 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1631–1748, poz. 3219, s. 301.

151 M. Pieniążek-Samek, *Słownik* 2003, s. 132.

152 Ibidem.

Józef Michał Rogalli, drugi syn Antoniego Michała, burmistrza Jezioran, i Anny Barbary Katarzyny Güttri, urodził się w Jezioranach przed 3 października 1737 r. Od około 1763 r. sprawował urząd rajcy, a od około 1769 r. pisarza miejskiego w Jezioranach¹⁵³. 14 listopada 1768 r. zawarł w kościele parafialnym w Bisztyнку związek małżeński z Agnieszką Schrötter, córką Bartłomieja, burmistrza Bisztyńska¹⁵⁴. Ze związku tego urodził się syn Antoni Jerzy. Józef Michał zmarł w Jezioranach 27 czerwca 1811 r.¹⁵⁵

Anna Barbara Rogalli, córka Antoniego Michała, burmistrza Jezioran, i Anny Barbary Katarzyny Güttri, w 1729 r., jako panna, przyjęta została w poczet jeziorańskiego arcybractwa różańcowego¹⁵⁶.

Katarzyna Rogalli, córka Antoniego Michała, burmistrza Jezioran i Anny Barbary Katarzyny Güttri, zapisana została w stanie panińskim do jeziorańskiego arcybractwa różańcowego w 1736 r.¹⁵⁷ Poślubiła Walentego Cierlickiego, obywatela Olsztyna, pisarza zamkowego w Jezioranach¹⁵⁸, który w 1772 r. piastował urząd burmistrza Jezioran¹⁵⁹.

Magdalena Rogalli, córka Antoniego Michała, burmistrza Jezioran i Anny Barbary Katarzyny Güttri, od 1739 r. notowana była jako panna w arcybractwie różańcowym w Jezioranach¹⁶⁰.

Antoni Jerzy Rogalli, syn Józefa Michała i Agnieszki Schrötter, przyszedł na świat w Jezioranach przed 12 marca 1781 r.¹⁶¹

Podsumowując dotychczasowe badania nad rodziną Rogallich (linią Szymona, burgrabiego lidzbarskiego i dobromiejskiego, następnie burmistrza Jezioran), po przeanalizowaniu materiału źródłowego należy stwierdzić, iż jej przedstawiciele wstępowali w związki małżeńskie w obrębie własnego stanu, tj. elity miejskiej. Dochodziło też do międzymiastowych kontraktów ślubnych. Przyczyniało się to do koligacji rodzin kilku nieraz miast warmińskich. W ten sposób rodzina Rogallich z Jezioran spokrewniona i spowinowacona była m.in. z Walkerami (Jeziorany), Preissami (Olsztyn), Güttrimi (Tylża, miasto w Prusach Książęcych), Schrötterami (Bisztynek), Cierlickimi (Olsztyn, Jeziorany). W radzie miejskiej Jezioran w drugiej połowie XVII stulecia zasiadali skoligaceni ze sobą Rogallicy i Walkerowie. Członkowie rodu Rogallich z Jezioran wybierali karierę świecką, związaną z osiągnięciem poszczególnych stanowisk w magistracie, albo duchowną, bardziej prestiżową na Warmii. Można tu mówić o dwutorowości kariery wśród warmińskich rodzin elit miejskich. Podstawę do takiego wnioskowania daje analiza biogramów zawartych w warmińskich słownikach biograficznych, zwłaszcza autorstwa ks. Andrzeja Kopiczki. Wydaje się, że to dzięki duchownym przedstawicielom rodziny, którzy osiągnęli wysokie stanowiska w hierarchii warmińskiego dominium, była możliwa i ułatwiona kariera ich krewnych zarówno na dworze biskupim, jak i w magistracie. Jak podkreślił ks. A. Kopiczko: „ludzie, w tym w sposób szczególnie duchowni, kształtowali oblicze społeczne, kulturalne i materialne ów-

153 AAWO, Jeziorany 4, s. 461, 462, 466, AAWO, Jeziorany 273, k. 215v–216; zob. A. Poschmann, *600 Jahre Seeburg*, ss. 45–56, 67, 82, 109; por. J. Bagiński, *Jeziorany*, s. 130.

154 AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki, H 270/6, s. 145.

155 AAWO, Jeziorany 273, k. 215v–216.

156 AAWO, Jeziorany 23, nlb.

157 Ibidem.

158 *Die Schüler des Rößeler Gymnasiums*, Tl. 2: 1749–1797, s. 248.

159 Ibidem, s. 249; A. Poschmann, *600 Jahre Seeburg*, s. 51.

160 AAWO, Jeziorany 23, nlb.

161 AAWO, Jeziorany 273, k. 215v–216. Zob.: AAWO, AB – Różne rękopisy i rzadkie druki: Stammbuch – genealogia, H 211 b, poszyt 43. Tamże zestawieni członkowie rodziny Rogallich z XIX i początków XX w. Zob. AP Olsztyn, Akta rodziny Rogalla z Lipówki (pow. ostródzki) z lat 1732–1882, sygn. 1543, 9 jednostek archiwalnych.

czesnej Warmii”¹⁶². Służba na dworze biskupim, królewskim czy wreszcie kariery duchowne członków rodziny z pewnością zwiększyły jej prestiż w miejskim otoczeniu. Na uzyskiwanie stanowisk w magistracie raczej nie wpływało wykształcenie. W zupełności wystarczyło ukończenie szkoły parafialnej i jednego z dwóch funkcjonujących na Warmii gimnazjów jezuickich. Tam większość przedstawicieli rodziny wstępowała w szeregi Sodalicji Mariańskiej, stowarzyszenia religijnego, krzewiącego pobożność. W rodzinnym mieście zaś zapisywano się zwłaszcza do arcybractwa różańcowego, cieszącego się w Jezioranach i ich okolicy dużą popularnością. Stan majątkowy rodziny polepszył się w drugiej połowie XVII stulecia dzięki przywilejom biskupim, związanym z nadaniami ziemskimi i pozostającymi w ich związku nieruchomościami. Miejska pomyślność tej rodziny trwało nieprzerwanie aż po lata siedemdziesiąte XVIII w. Świadczyć o tym mogą stanowiska zajmowane przez jej przedstawicieli w miejskich strukturach władzy. Informacje zawarte w jeziorańskim epitafium potwierdzają przywiązanie do ojczyzny i wolę walki z nieprzyjacielem szwedzkim w czasie wojny północnej. Taka postawa wśród ludności Warmii nie była wówczas niczym nowym, bowiem skrajnie negatywne nastawienie do Szwedów narodziło się na tych ziemiach już w pierwszej połowie XVII stulecia. Wciąż otwarta pozostaje kwestia kontaktów interpersonalnych w rodzinie Rogallich. Jak dotąd, nie udało się odnaleźć żadnych źródeł epistolograficznych z nią związanych. Dotarcie do tego typu materiału zapewne pozwoliłoby również wyjaśnić przyczyny awansów w życiu publicznym. Należy zauważyć, iż kariery Rogallich z Jezioran były wynikiem ich służby u boku biskupów warmińskich, a także pasterzy innych diecezji polskich. Na uwagę zasługuje również zjawisko zróżnicowania stanowego i majątkowego występującego wśród rodziny warmińskich legitymujących się tym samym nazwiskiem. Przykładem są Rogallowie, których przedstawiciele, mieszkający na terenie tego samego miasta należeli zarówno do elity miejskiej, jak i plebsu. Analogiczne różnice widoczne były również w okolicznych wsiach. Z powyższego można wywnioskować, iż w rodzinach tych liczyła się kondycja majątkowa i przedsiębiorczość. Ci, którzy ich nie wykazywali, spychani byli na margines. Dyskusyjny pozostaje problem przynależności rodziny Rogallich do stanu szlacheckiego. Czy jej członkowie wywodzili się ze zubożałej szlachty osiadłej w mieście, czy też odwrotnie, jako wzbogaceni mieszczańscy pretendowali do klejnotu szlacheckiego, uważając się za szlachtę i posługując bezprawnie herbem? Odpowiedzi być może dostarczy przyszła kwerenda prowadzona zarówno w kościelnych, jak i świeckich archiwach, bibliotekach i muzeach.

Familie Rogalli aus Seeburg und die Lebenskarrieren ihrer Mitglieder zwischen 1655 und 1772

Zusammenfassung

Zum Thema der vorliegenden Ausarbeitung wurde die ermländische Familie Rogalli, die im 17. und 18. Jh. zur Stadt-élite von Seeburg (heute Jeziorany) gehörte. Der Verfasser des Artikels schildert Lebenswege, Karrieren, sowie auch die Problematik der territorialen und gesellschaftlichen Herkunft einzelner Familienmitglieder. Die Vertreter des Geschlechts Rogalli gehörten im 17. und 18. Jh. zur engen Machtelite Ermlands, indem sie in der ermländischen Bistumsdomäne sowohl weltliche, als auch geistliche Posten bekleideten. Der Artikel befasst sich vor allem mit Schicksalen von Mitgliedern eines Familienzweiges, dessen Ahnherr Szymon Rogalli gewesen ist, ein in der 2. Hälfte des 17. Jhs. aktiver Bürgermeister von Seeburg, sowie auch Burggraf von Heilsberg und Guttstadt. Die Schilderung der Familiengeschichte beginnt mit 1655 – das Jahr, in dem Pfarrer Kasper Andrzej Rogalli zum Generalökonom des ermländischen Bistums berufen wurde – und endet mit 1772, also mit der ersten Aufteilung Polens und der Einverleibung Ermlands durch Preußen, was eine neue Epoche in der Geschichte der Region eröffnete. Die Ausarbeitung wurde um interessante Materialien ergänzt, wie z.B. Stammbäume der Familien Rogalli aus Seeburg (Familienzweig von Szymon Rogalli, Burggraf von Heilsberg und Guttstadt, dann

162 A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie*, s. 184.

Bürgermeister von Seeburg – 17.-18.Jh.), sowie auch anderer, mit Rogalli verwandter Familien, wie Walker aus Seeburg (Familienzweig Edinburgh-Seeburg, 16.-17. Jh.) und Preüss aus Allenstein (ein Abschnitt des Familienzweiges von Nikolaus Preüss, Bürgermeister von Allenstein, 17.-18. Jh.). Eine weitere Ergänzung bildet der Textinhalt vom Epitaphium der Familie Rogalli, das sich in St. Bartholomei-Kirche in Seeburg befindet. Das Grabdenkmal wurde 1763 von Pfarrer Józef Jan Rogalli – zu dieser Zeit Kanoniker im Krakauer Dom und Prälat Kustos der Stiftskirche in Kielce – als Andenken an seine Eltern und Geschwister gestiftet.

Übersetzt von Magdalena I. Sacha

ANEKS 1
Tekst epitafium Rogallich z 1763 r.

JEZIORANY, kościół parafialny św. Bartłomieja, epitafium w ścianie nawy po stronie Ewangelii nad zakrystią po lewej stronie jej wejścia (kilka metrów nad posadzką kościoła), 1763 r., res gestae, tablica, marmur, 160 x 86 cm, pismo majuskułne (kapitała epigraficzna) z elementami minuskułnymi (barokowe: et); abrewiacje w postaci: kontrakcji (~ -), suspensji (:), nadpisania litery (A°) i sygli; ligatury (Æ &), znaki interpunkcyjne (;); w dolnej części tablicy herb Rogala pod kapeluszem kanoniczkim z dwoma symetrycznie powiązаныmi sznurami z 6 chwastami po obydwu stronach tarczy herbowej*.

Literatura: M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Mazurach Pruskich i Warmii*, Olsztyn b.r. [reprint wydania z 1923 r.], ss. 226–227; J. Bagiński, *Jeziorany*, s. 136.

Wydanie: F. Dittrich, *Böttichers Inventarisation*, ss. 319–320.

DEO O(PTIMO) M(AXIMO) | QUI NOS PATREM et MATREM HONORARE PRAECEPT
| GRAT[I]AE^a MEMORIAE NOBILIIUM SIMONIS | ROGALLI PROCONSULIS SEEBURGE-
N[IS]IS^b OLIM | ILL(UST)R(ISSI)MI WYDZGA EPISCOPI VARMIIENSIS S(ACRI) R(OMA-
NI) I(MPERII) | PRINCIPIIS¹ AULICI ET MARGARITHE DE WAL | KER CONSORTIS TUM
ET ILLORUM FILIAE AN | NAE BARBARAE VIRGINIS IN HAC ECCLESIA | TUMULATO-
RUM NEC NON FILIORUM | GEORGII IN TRACTU LUBLINENSI LUE | PESTIFERA SUB-
LATI ITEM SIMONIS CHI | LIARCHAE IN EXERCITU MOSCHOVITICO CON | TRA SVE-
COS DECERTANTIS AD SCHOVAM | FRAUSTA[D]T² SAEVO MARTE PROSTRATI ITEM
| ADM[ODUM]^c R(EVERE)NDI FRANCISCI SECRETARII VEN(ERA)B(D)ILIS | CAP(ITU-
)LI VARMIIENSIS IN NEGOTIIS PROVINCIAE | SUB TEMPUS BELLI SVETICI AD EXTE-
RA | EXPEDITI CURATI IN WOLFFSDORFF³ ET AN | TONII (QUI PROCONSULATUS SUI
HIC OF | FICIO SUB HOSTICO MILITIS SVETICI | PER INVIDIAM MULTA TULIT) OCTO-
GENARIO MAIORIS; ULTIMUS NATU SU | PERSTES JOSEPHUS CANONICUS CATHE-
D(RALIS) | CRACOVIIENSIS CUSTOS KIELCENSIS PROPE | OCTOGENARIUS FRATRI-
BUS SUIS GERMANIS | SORORI et PARENTIBUS DESIDERATISSIMIS | HOC MONUMEN-
TUM POSUIT A(NN)O D(OMINI) 1763 | HIS PRECARE REQUIEM VIATOR et | UT MORIA-
RE PIUS VIVERE DISCE PIE |

Odczytał: Piotr J. Starzyk

* Dodatkowa inskrypcja na dolnej krawędzi epitafium, kursywa: „Franciscus Grzybowski”, najprawdopodobniej wskazuje bliżej nieznanego wykonawcę tablicy. Tekst epitafium odczytał Piotr J. Starzyk, 24 II i 21 IX 2005 r. Osoby wymienione w źródle przedstawiono w artykule. Tekst inskrypcji wydano zgodnie z praktyką wydawniczą *Corpus Inscriptionum Poloniae*.

a nieznaczniona abrewiacja.

b nieznaczniona abrewiacja.

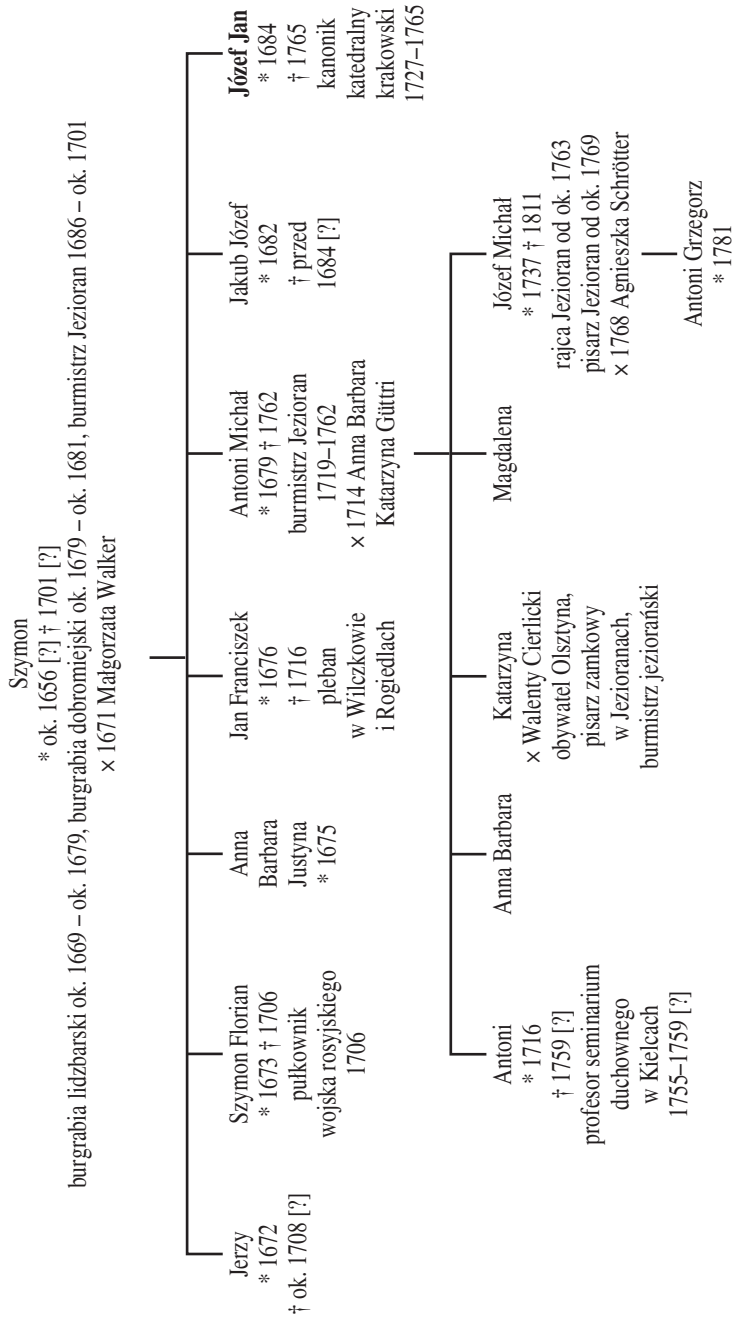
1 Jan Stefan Wydzga (około 1610–1685), biskup łucki w latach 1655–1659, biskup warmiński w latach 1659–1679, arcybiskup gnieźnieński w latach 1679–1685. Zob. A. Kopiczko, *Słownik* 2000, ss. 357–358. Problematykę tytułu książęcego biskupów warmińskich omawia: A. Szorc, *Dominium warmińskie*, s. 40 i n.; A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, s. 41 i n.

2 Bitwa pod Wschową 13 II 1706 r. – A. Gierowski, *Rzeczpospolita w dobie złotej wolności (1648–1763)*, Wielka historia Polski, t. 5, Kraków 2001, s. 262.

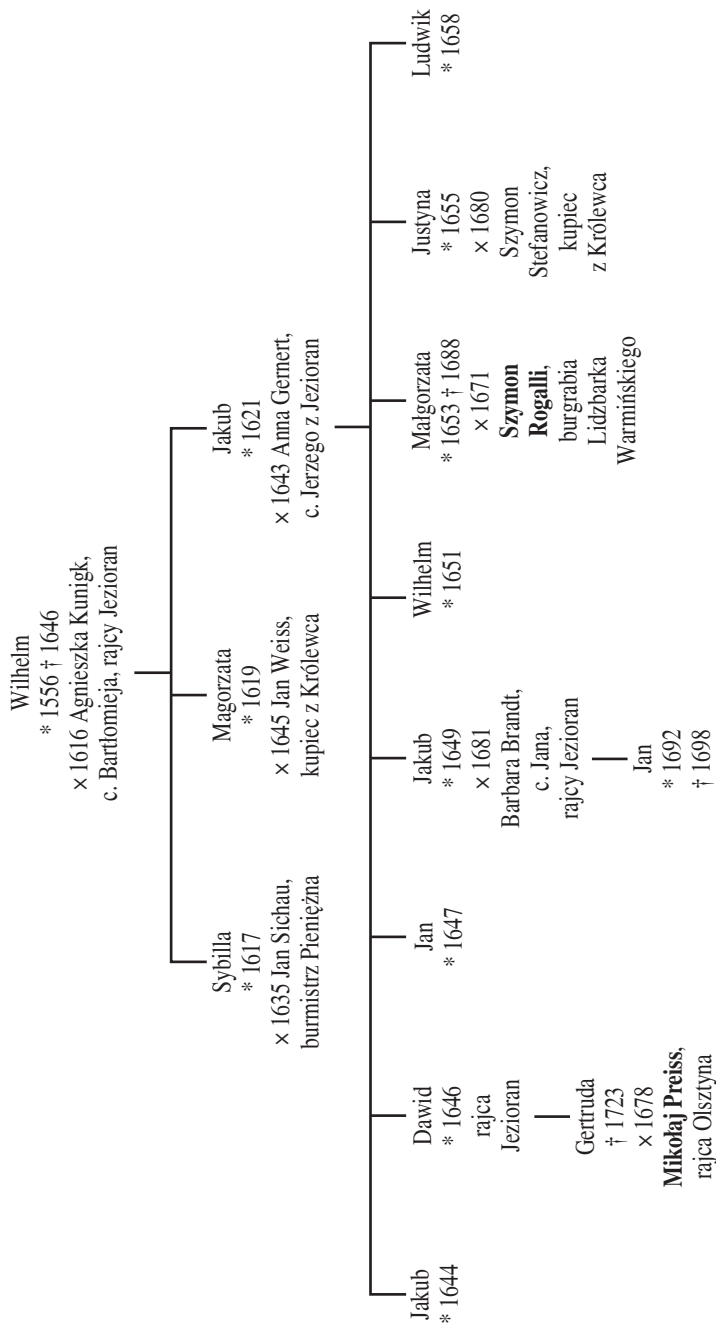
c nieznaczniona abrewiacja.

3 Wolfsdorf (niem.) – Wilczkowo (pol.) – A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja*, s. 263; wieś położona w komornictwie orneckim, na północny zachód od Dobrego Miasta – zob. Mapę Warmii Jana Fryderyka Enderscha z 1755 r.

ANEKS 2
Tablica genealogiczna rodziny Rogallich (linia Szymona, burgrabiego lidzbarskiego i dobromiejskiego oraz burmistrza jeziorańskiego) z Jezioran XVII–XVIII w.

ANEKS 3
Tablica genealogiczna rodziny Walkerów (linia edynbursko-jeziorańska) XVI-XVII w.

ANEKS 4

Tablica genealogiczna rodziny Preissów (Preüssów) z Olsztyna
(fragment linii Mikołaja, burmistrza olsztyńskiego XVII–XVIII w.).

Mikołaj

* ok. 1641 † 1697

ławnik Olsztyna ok. 1675 – ok. 1678,

rajca Olsztyna ok. 1678 – ok. 1690,

burmistrz Olsztyna ok. 1690 – 1697

× 1678 **Gertruda Walker**, c. Dawida,
rajcy Jezioran

Andrzej

* 1686

ławnik Olsztyna ok. 1706 – ok. 1722, rajca Olsztyna ok. 1722 – ok. 1725
× 1718 Anna Klath, c. Andrzeja, niegdyś rajcy i młynarza Pieniężna

